

170000
Sabiedrisko Zinātņu Veicināšanas Biedrības
«Aequitas» Biblioteka № 2.

Prof. Dr.-jur. Vasilijs Sinaiskis

Senāta spriedumu zinātniskie komentari

Sakarā ar Ķīnas republikas
civilkodeksa projektu.

Rīgā, 1928.

Sabiedr. Zinātņu Veicināš. B-bas «Aequitas» izdevums.

Verlag des Königl. Preuss. Verlagsbuchhandlung
von Neumann, Neudamm, 1872

Prof. Dr. phil. h. c. H. S. Reuter

Seneca'se sprichworum zinnärische kommentare

Verlag des Königl. Preuss. Verlagsbuchhandlung
von Neumann, Neudamm, 1872

Preis 10/20

Verlag des Königl. Preuss. Verlagsbuchhandlung
von Neumann, Neudamm, 1872

Sabiedrisko Zinātņu Veicināšanas Biedrības
«Aequitas» Biblioteka № 2.

Prof. Dr.-jur. Vasilijs Sinaiskis

34
—
813

Senāta spriedumu zinātniskie komentari

Sakarā ar Ķīnas republikas
civilkodeksa projektu.

Rīgā, 1928.

Sabiedr. Zinātņu Veicināš. B-bas «Aequitas» izdevums.

Latv. Zemn. Sav. spiestuve
Rīgā, Elizabetes ielā Nr. 14-a

L. V. B.

In. 223475 ✓

0309068724

Žurnala „JURISTS“
1928. g. № 2.
raksta atsevišķs nospiedums

Senāta spriedumu zinātniskā komentēšana tika izdarīta jau Krievijā. 1914. g. iznāca I. tāds senāta spriedumu komentāriju krājums, Vormsa un Eljaševiča redakcijā. Otrais izdevums iznāca 1915. gadā. Bet karš un pēc tam revolūcija drīz pārtrauca šo derīgo un vērtīgo pasākumu. Saprotais, sistemātisks, zinātnisks komentārs nestāvēja viena zinātnieka spēkos. Tādēļ dalību pie augšā minētā komentāra ņēma vesela rinda Krievijas izcilus juristu. Tika komentēti nevien Krievijas senāta civildepartamenta spriedumi, arī vispārējās sapulces spriedumi.

Stājoties pie mūsu senāta prakses zinātniskas komentēšanas, esmu dabīgi spiests pagaidām apbežoties ar to senāta spriedumu analīzi, kas rada sevišķu interesi priekš praktikas un teorijas. Arī telpu ziņā man jābūt ekonomiskam, jo biedrības „Aequitas“ izdotam žurnalam nav tik plaši līdzekļi, lai sniegtu zinātniskus komentārus atsevišķi — žurnāla pielikuma veidā. Aiz tā paša iemesla — līdzekļu trūkuma, — žurnāls iznāk ļoti maza apmēra. Par savu pirmo komentāru esmu izraudzījies Latvijas rīkojumu tiesu palatai Nr. 804/27, kas izdots pēc atbildētāja pilnvarnieka O. Finkelšteina kasācijas sūdzības caurskatīšanas par tiesu palatas 1926. g. 14./21. oktobra spriedumu kādas Rīgas ev. luterāņu draudzes prasības lietā pret B. Bražniku un sabiedrību „Lina Hatzedek“.

Ar šo interesanto spriedumu izšķirta vesela rinda principielu jautājumu, kas saistīti ar izdevumu atlīdzības institutu, analogisko tulkošanu, lietišķo un saistību tiesību starpības nozīmi.

1. Pirmais jautājums, kas senātam bij jāizšķir, ir sekošais: **Vaj personai, kurai ir pirmpirkuma tiesības un kuŗa prasa jaunu pārdošanas līgumu noslēgšanu tieši ar viņu, ir pie tam jāatlīdzina ieguvējam izdevumi, kuŗus pēdējais atsavināmā nekustāmā īpašumā ir ieguldījis, līdz pirmpirkuma tiesības realizācijai, piemēram, skaitot no nekustāmā īpašuma valdīšanas iegūšanas brīža?**

Izejot no civillikumu 3932. panta, pēc kuŗa — ja tas, kam pieder pirmpirkuma tiesības, vēlās šīs tiesības izlietot, tad viņam, ja nav citādi norunāts, jāizpilda tee paši nosacījumi, kuŗus piedāvā jaunais pircējs, — senāts uz šo jautājumu deva negatīvu atbildi.

Tādu jaunā pircēja izdarīto izdevumu atlīdzināšanas tiesību noliegšanu senāts pamato vispirms ar to, ka civillikumu 1630. p., kuŗš nosaka, ka izpircējam jāatmaksā ieguvējam bez visa tā, ko pēdējais samaksājis par nekustamo mantu vēl nepieciešamee un derīgie izdevumi, nevar tikt piemērots pirmpirkuma tiesību institūtam, jo abi šie institūti (izpirkuma tiesības un pirmpirkuma tiesības) ir pēc savas dabas dažādi. Izpirkuma tiesības ir lietiskas tiesības, pirmpirkuma — tīri personīgas tiesības.

No zinātniskas interpretācijas metodu viedokļa pielietotais tulkošanas veids (šīnī gadījumā — likuma analogijas piemērošanas noraidīšana) izsauc šaubas tajā ziņā, ka senāts iziet no viedokļa, ka spēkā esošais civillikumu kopoījums ir kodeks, kurā visas daļas savā starpā saskaņotas un tādēļ, ja vienā institūtā (dotā gadījumā pirmpirkuma tiesībās) mēs neatrodam noteikumus par izdevumu atlīdzību, bet otrā (dotā gadījumā — izpirkuma tiesības institūtā, 1630. p.) atrodam, tad izriet slēdziens, ka analogija nav piemērojama. Turpretim mūsu civillikumu kopoījums, kas operē ar dažādiem institūtiem, kuŗi radušies dažados apstākļos laikam ne-

varēs dot iemeslu nākt pie tāda slēdziena. Tādēļ pie mūsu civillikumu kopojuma pantu interpretēšanas arvien jāņem vērā tas, ka civillikumu kopojums ir tikai kopojums, bet ne kodeks. Nav nozīme arī tam apstāklim, ka abi instituti ir dažādas juridiskas dabas, jo pie viena vaj otra instituta regulēšanas jāņem vērā uz šo institutu attiecošo noteikumu, jauktais raksturs. Instituta vairākumam ir jaukta daba, t. i. blakus tīri lietišķa rakstura noteikumiem tajos sastopami arī noteikumi ar saistību tiesību pazīmēm. Minētā lietā abos gadījumos iet runa par saistību tiesībām t. i. izdevumu atlīdzību, kuriem nav nekāda sakara ar lietišķām tiesībām. Par jauktiem līgumiem un par atsevišķiem pienākumiem sk. bar. Simolinu (Право, 1911 g. № 47) V. Sinaiski (Русское гражданск право, II. izl. 1918. g. 60. l p.)

Tā tad likumu analogijas piemērošanai nebūt nav par kavēkli tas apstāklis, ka attiecīgs noteikums, kurš regulē lietišķo tiesību institutu, tiktu piemērots saistību tiesību institutam, saprotams, par cik piemērojamiem pantiem ir saistību tiesību raksturs (kā 1630. p.) un par cik konkrētām saistību tiesību noteikumam nav piedota pašā likumā speciala nozīme, kas 1630. p. nav un nevar būt, jo noteikumi par izdevumu atlīdzību ir vispārējas normas (sk. 577—581, 583, 920 p. p.). Tādēļ izdevumu atlīdzības pieminēšana vienā institūtā un viņas nepieminēšana otrā institūtā, pastāvot vispārējai normai par izdevumu atlīdzību, nedod pamatu priekš stingras viņa iztulksšanas (pēc likuma burtā). Turpretīm vispārēju izdevumu atlīdzināšanas normas pastāvēšana pate par sevi prasa to piemērošanu, neatkarīgi no tam, kā likums vienā otrā vietā par atlīdzību nekā nemin, bet arī to neizslēdz, jo tas ir skaidri, ka iekš tam pastāv vispārēju normu nozīme likumu piemērošanā.

2. Sakarā ar šo jautājumu senāts izšķīris vēl otru jautājumu. Vai pircējs, kuŗš ielicis viņam atsavinātā objektā kapitalu un taisījis izdevumus, pirms apstākļa noskaidrošanas, vai bijušais īpašnieks, kuŗam pieder izpirkuma tiesības, neizlietos sava pirkuma tiesības, tad jājautā, vai pircējs tādā gadījumā ir rīkojies uzmanīgi?

Senāts arī še atbild negatīvi, atzīdams pat augstākā mērā pielaistu neuzmanību, uz kāda pamata netiek dota likuma aizsardzība (3296. un 3441. p. p.). Kā zināms, 3441. pantā ir izteikts princīps, ka cietušam nav tiesības prasīt zaudējuma atlīdzību, ja viņš pats varējis to novērst, ievērodams pienācīgo uzmanību (3298. p.). Šis pants satur romiešu normu — *quod quis ex culpa sua damnum sentit, non videtur damnum sentire*. Senāts jaunā pircēja vainu ierauga apstākļi, ka pēdējais ar iegūto pirkšanas ceļā objektu sācis saimnieciski rīkoties no valdīšanas brīža, nenogaidot laiku, kāds ir agrākam īpašniekam savas tiesības realizēšanai. Bet pie tam senāts atzīst tādu vainu, kuŗa par tādu nekur un nekad nevar tikt atzīta. Taisni pretēji, katram valdītājam ir tiesība parādīt savu valdīšanu saimnieciski rīkojoties¹. Neviena likumdošana neproklamē valdītāja pienākumu atturēties no saimniekošanas, nenogaidot viena vai otra notikuma iestāšanos. Tāda likumdošana šai ziņā noliegtu pati savas eksistēšanas nozīmi. Tā ir tā lieta, ka likumdošana, neapstādinot dzīves gaitu, regulē viņas konfliktus. Šeit varbūt faktiskās lietderības viedoklis ir sajaukts ar juridiskās lietderības viedokli. Jaunā pircēja vainu nevar atzīt it sevišķi aiz tā iemesla, ka mūsu civillikumu kopojuums pārdošanu neuzskata par iepriekšēju līgumu, bet par galīgu līgumu, kaut arī priekš lietīška spēka piešķiršanas

¹ Ja zaglim neatlīdzina nekādus izdevumus, tad ne tādēļ ka viņam, kā zaglim, nebija tiesības saimnieciski rīkoties, bet tādēļ ka viņš, kā zaglis, tiek sodīts arī ar savu izdevumu zaudēšanu.

vajaga izdarīt lietas nodošanu vai nekustama īpašuma pārrakstīšanu uz pircēja vārda. Izejot no īpatnējās idejas, — ar vainīguma piedraudējumu, atturēties no savas tiesības realizēšanas, būtu jāatzīst, ka arī visos līgumos, kas slēgti zem nosacījumiem jāatturas no saimnieciskas darbības, jo ieguvējam jāzin, ka nosacījumi var piepildīties un tādā gadījumā pircējs būtu rīkojies neuzmanīgi, tērējot līdzekļus saimniekošanai u. t. t. Interesanti atzīmēt, ka pīrmpirkuma tiesības tieši atrodas nodaļā par nosacītiem līgumiem. It sevišķi interesanti ir tas, ka tiesība uz lietas atpakaļ iegūšanu tiek uzskatīta, kā atceļošs nosacījums (3923. p.). No šī panta norādītais (3910.) pants taisni nosaka, ka pircējs pie lietas atpakaļ pārdošanas saņem atlīdzību par viņai izdarītiem priekš lietas izdevumiem. Erdmanns savā kursā (IV., 324. lp.) par minēto noteikumu atzīmē, ka derīgos izdevumus pircējs atpakaļ nesaņem, jo viņam bija jānogaida noteiktā termiņa notecēšana. Tāds iztulkojums arī izsauc nesaprašānu, jo kad un kur ir noteikts pircējam pienākums atturēties no visa viņam derīgā, ar kādu mērķi lieta parasti tiek iegūta. 3910. pants ņemts no M ü h l e n b r u c h'a Lehrbuch des Pandektenrechts, 1844., II., 418., 7. Tā tad viņa pamatā pat nav tīrās romiešu tiesības, bet pandektu tiesības. Ja apskatīsim pandektu tiesības, tad tiešām atradīsim principu, pēc kura katram valdītājam, izņemot zagli, pieder tiesība uz nepieciešamo izdevumu atlīdzību (sk. A r n d t s, Lehrbuch des Pandekten 1879 § 168). Šī norma izteikta mūsu civillikumu kopoējuma 578. p.: nepieciešamie izdevumi atlīdzināmi katrā ziņā ikvienam, kas tos taisījis, izņemot tikai zagli. Kas attiecas uz derīgu izdevumu atlīdzību, tad pandektisti atzīst šādu tiesību katram valdītājam, kas valdījis lietu labticībā (sk. A r n d t s turpat). Jājautā, ja likums runā par nepieciešamiem izdevumiem (3910, pan-

dektu tiesības), bet par derīgiem izdevumiem klusē, vai tad var minēto pantu, tulkojot pēc principa argumentum a contrario, tādā veidā pielietot, ka atlīdzība par derīgiem izdevumiem neeksistē uz tā pamata, ka likums par tiem klusē, kaut arī īpašnieka atbildība ir paredzēta no vispārējām normām par valdītāja izdevumiem (577. n. turp.). Īsi sakot, vai ar 3910. pantu tiek atcelta vispārēja 579. panta spēks, kurš skan: derīgie izdevumi atlīdzināmi tikai tam, kas valdījis svešu lietu labticībā, ka tā ir viņa paša, ja tikai viņš jau nav dabūjis atlīdzību, saņemdamas ienākumus no šās lietas, kas šādos gadījumos arvien jāieskaita.

Liekas, ka likuma klusēšana būtu jāiztulko tādā nozīmē, — kā šāda atlīdzības noraidīšana (t. i. piemērojams 579. p.). Bet šāds slēdziens būtu pareizs tikai tad, ja pie mums būtu kodeks, bet nevis likumu kopojuums. Pie kopojuuma tāds slēdziens prasa katrreiz pierādījumus, ka likums apzinīgi noklusēja minētā gadījumā par derīgiem izdevumiem un tādēļ par to atsevišķi nepieminēja, ka derīgie izdevumi nav atlaižami. Bet likums nepiemin vispār par tiesību atņemt savus lietā izdarītos uzlabojumus (582. p.). Vai ņemot vērā likuma klusēšanu arī šajā jautājumā būtu jānāk pie slēdziena, ka šis noteikums arī nav piemērojams? Saprotams ne, iekš tam jau pastāv vispārējs normu spēks, ka viņas piemērojamās tanī gadījumā, kad ar tiešu likuma noteikumu viņu piemērošana nav izslēgta. Tādēļ likuma klusēšana pate par sevi nedod nekādu pamatu izslēgt vispārējo pantu pielietošanu, jo pretējā gadījumā tiktu noliegta šādu vispārēju pantu ieksistēšanas nozīme. Stāvoklis nevar grozīties no tā apstākļa, ka likums nepiemin izdevumu atlīdzību (pie pirmpirkuma tiesībām), vai piemin tikai vienā viņu veidā (nepieciešamie izdevumi pie pirkuma atcelšanas izdevīgāka piedāvājuma dēļ), vai piemin tikai viņas divus veidus (izpirkuma tie-

sībās) un nepiemin par trešo veidu (greznuma). Šāds slēdzens pareizs it īpaši, kad runa iet par ko-
pojumu, bet ne kodeksu.

3. Trešais jautājums, ko senāts izšķir, ir seko-
šais: **Vai ir iespējams piemērot noteikumus par nepamatoto iedzīvošanos lietā norādītam gadījumam par izdevumu atlīdzību no personas puses, kas izlieto pirkuma tiesības?**

Senāts šai gadījumā pareizi dod negatīvu atbildi, jo no zinātnes viedokļa nepamatotās iedzīvošanās institūts, ka vispārēja papildinoša norma, piemērojams tikai tur, kur nav citu vispārēju normu. Turpretī konkrētā gadījumā šādas normas eksistē labticīgā un ļaunticīgā valdītāja atbildības un tiesību veidā. Tomēr senāts pieved citus pamatojumus, kuriem gan pilnīgi nevar piekrist.

a) Senāts atsaucās uz 3285 pantu: Nav uzskatāms par tiesību aizskārumu tas, kad kāds tikai izlieto sev piederošo tiesību (qui suo iure utitur, neminem laedit). Bet, acimredzot, šim noteikumam, kā deliktu normas skarošam, nav sakaru ar šo lietu, jo īpašnieka atbildība par valdītāja izdevumiem pamatojas uz likumu, bet nevis uz deliktu. Kas savas tiesības realizē uz likuma pamata, nes arī attiecīgus pienākumus uz tā paša likuma pamata. (Par nepamatoto iedzīvošanos sk. В. Синайский, Русское гражд. право II. izl., 167. l. p., arī viņa Основы гражданского права II, 296 l. p.).

b) Senāts arī atzīst, ka specialie noteikumi par kondikciju (3686. p.), nedod tiesības uz prasību par izdevumiem, kuŗa izriet no nepamatotas iedzīvošanās. Kaut arī šī piezīme ir pareiza, tomēr nepamatotās iedzīvošanās institūtam pēc savas dabas vispārīgi nav nekādu sakaru ar labticīga un ļaunticīga valdītāja izdevumu atlīdzības institūtu.

4 Tiesai vispāri un arī vienmēr vajaga būt tām kriterijām, ko sauc par likuma izpratni, viņa pamatojumu (ratio legis). Šī likuma izpratne kon-

kretā gadījumā par izdevumu atlīdzību ir skaidra: regulēt taisnīgi cilvēku intereses, netraucējot viņu saimniecisko darbību. Tiesības, kā to zīmīgi izteic jau senie grieķi (sk. piem. *Aristoteles*, *Morale*), pamatojas uz vispārības interesēm un taisna tiesa (правосудие) ir proporcionāla izlīdzināšana jeb taisnība. Tā tad tiesas spriedums, ar kuŗu kādai personai tiek atteikta šīs proporcionālās taisnības piemērošana bez tiesiski atzītas viņas vainas, nevar tikt atzīts par atbilstošu ne tikai tiesību izpratnei, bet arī ne konkrētā izdevumu atlīdzības instituta izpratnei. Lieta tā, ka mūsu civillikumi, par kuŗiem sajūsminājās nereti aiz viņu trūkumu nepazīšanas, tiešām bieži, tāpat kā konkrētā gadījumā, rada sajukumu, ar ko izskaidrojās arī visa šī lieta. Bet pie šīs lietas patērējuši tikdaudz pūles tiesneši, parti, advokati. Skaidri likumi visu to būtu padarījuši lieku. Vēl vairāk — labi likumi iemācītu juristus, meklēt likuma izpratni, bet ne likuma burtu. Šai lietā viss ir raksturīgs: 1) „meklēšana pa atsevišķiem pantiem”, kā pa sevišķa veida juridiskām mokām; 2) bailes novirzīties no likuma burtā; 3) apstākļa aizmiršana, kā ir darīšana ar likumu kopojumu, bet ne ar kodeksu; 4) ka pastāv vispārīgi noteikumi, kas aizpilda tukšas vietas. Un rezultātā, lūk, persona, kas rīkojas saskaņā ar savām tiesībām, ir atzīta 5) par rīkojušos sevišķi neuzmanīgi un vēl vairāk 6) atzīta šai ziņā par ļaunprātīgu, 7) noteikts savdabīgs pienākums nerīkoties, neskatoties uz savām tiesībām u. t. t.

5. Komentāra pilnīguma dēļ, šai ziņā ir interesanti salīdzināt šai jautājumā pie mums spēkā esošos civillikumus ar citām likumdošanām.

Franču kodeksā tiek uzstādīts vispārējs noteikums par to, ka katram, kam tiek atprasīta kāda lieta, ir tiesības saņemt izdevumu atlīdzību un pie tam par visiem izdevumiem, kā par nepieciešammiem, tā par derīgiem, kas izdarīti, lai lietu uzgla-

bātu, kaut arī valdītājs būtu ļaunticīgs (1381. p.). Kā redzams no šā noteikuma, franču kodekss neizslēdz derīgo izdevumu atlīdzību arī ļaunticīgam valdītājam (par tik, — par cik tie nodērējuši lietas uzglabāšanai). Šā, par pandektu tiesībām un civillikuma kopojuuma plašāka noteikuma jēdziens ir tas, lai pamudinātu arī ļaunticīgu valdītāju rīkoties ar lietu saimnieciski, bet saimnieciskais rīcības veids pirmā kārtā ir rūpes par derīgiem izdevumiem. Šai ziņā interesants ir arī Austrijas kodeksa 1036. pants, saskaņā ar kuŗu cilvēkam, kas apzināti ved svešu lietu bez tiesībām, uz to no saimnieka puses, tomēr ir tiesības saņemt ne tikvien nepieciešamos izdevumus, bet arī tos, kuŗus viņš izdarījis derīgi. Krievijas senāts (Nr. 25., 1910. g.) noteica, ka ļaunticīgam valdītājam ir tiesības prasīt atlīdzību par attiesātā nekustamā īpašumā uzceltām no viņa neatdalāmām būvēm, jeb par izlabojumiem, kas izdarīti saskaņā ar nepieciešamību īpašuma uzturēšanai un uzglabāšanai, jeb kas ir derīgi, tieši — konkrētam īpašumam, t. i. par uzlabojumiem, kuŗus izdarītu tieši konkrētā īpašumā zināmos apmēros katrs rūpīgs saimnieks, kā šāda īpašuma īpašnieks¹. Kaut arī Krievijas civilkodeksa projektā (902. p.) nav pārmaiņu minētā jautājumā, tomēr ir interesanti, ka šā kodeksa sastādīšanas komisija pareizi atzīmēja, ka no X. sējuma I. d. 611. un 622. pantu salīdzināšanas var ievērot, ka zināmos gadījumos derīgu izdevumu atlīdzināšana tiek pielaista arī ļaunticīgam valdītājam.

* * *

Nesen Latvijas senāts taisījis ļoti interesantu, principiela rakstūra spriedumu uz zv. adv. Rubiņšteina kasācijas sūdzības pamata (Kristīnas šates prasības lietā pret Aleksandru Martensu).

¹ Salīdz. ar vācu B. G. B. 985—1007. Solis atpakaļ izdarīts. 988. pantā, sk. Simolin, Влияние момента безвозмездности, V. Sinaiski, Русское гражданское право II. izl. 148. l. p.

1. Vaj bijušam īrniekam, kuŗš ar namsaimnieka piekrišanu, izdarījis telpu remontu, kas nav bijis nepieciešams, un ar šī paša namsaimnieka piekrišanu nodevis izremontētās telpas jaunam īrniekam (Martensam), ir tiesības no pēdējā prasīt remonta izdevumu atlīdzību pēc vienošanās ar iepriekšējo īrnieku?

Pretēji noraidošiem 2 instanču spriedumiem, senāts šo jautājumu izlēmis pozitīvi. Kā mēr senāta spriedums nav galīgā veidā publicēts, grūti spriest par senāta motīviem. Bet cik var spriest pēc kasatora norādītiem iemesliem kasācijas sūdzībā, tad senātā apstiprinošā atbilde liekas dota uz tā pamata, ka īres likuma 39. pantā paredzēti tikai nepieciešamie remontu, kādi jāizdara pašam namsaimniekam un tādēļ, šī likuma 24. p. nevar būt par šķērslī šajā gadījumā saņemt cēlušos izdevumu atlīdzību uz labprātīga vienošanās pamata. Īres likuma 24. pants nosaka: sakarā ar telpu atstāšanu vai izīrēšanu, aizliegts ņemt atsevišķu atlīdzību jebkādā veidā, kā piemēram — atkāpšanās naudu vai uzliktot īrniekam par pienākumu atpirkt dzīvokļa iekārtu, vai arī izdarīt remontu uz savu rēķinu.

2. Konkrētā gadījumā jāizšķir 2 jautājumi: **pirmais jautājums** — vispār par izdevumu atprasīšanas iespēju un **otrais jautājums** — par telpu tiešas nodošanas likumību no īrnieka puses, kaut arī ar namsaimnieka piekrišanu.

Pirmais jautājums ir tiesība prasīt atlīdzību, par izdevumiem, kuŗus viņš izdarījis otram par labu, par cik likumā nav noteikts citādi. Šajā lietā atbildētājs varēja būt pats namsaimnieks, neakarīgi no tam, kāda veida remonta darbi izdarīti. Bet ja remonts pārsniedz nepieciešamā remonta apmērus (39. p.), tad īrniekam ir tiesība prasīt savu izdevumu atlīdzību tikai tādā gadījumā, ja namsaimnieks tādā remontam

ir devis savu piekrišanu, ka tas pēc lietas apstākļiem bijis dotā gadījumā un par cik namsaimnieks tiešām ir guvis labumu. Kas attiecās uz jauno īrnieku, tad saprotams, ka pret viņu iepriekšējam īrniekam nav tiesības celt prasību par atlīdzību tiesas iestādēs un šāda tiesība nevar tikt dibināta arī uz brīvprātīgas vienošanās pamata. Šī vienošanās nelikumība izriet no īres likuma 24. panta kategoriskā aizlieguma, ņemt no īrnieka atsevišķu atlīdzību. Īres likuma 24. pantam kā aizliedzotam ir publiski tiesisks raksturs un saskaņā ar vispārējiem tiesību principiem, nevar tikt atcelts uz labprātīgas vienošanās pamata.

Kas attiecas uz otru jautājumu, vai telpu nodošana no īrnieka puses ar namsaimnieka piekrišanu ir bijuse likumīga, tad šāda namsaimnieka piekrišana neatceļ īres likuma 28. pantu, kuram ir publiski - tiesisks raksturs, pēc kura īrniekam aizliegts izīrēt visu nomas objektu. Tā tad konkrētā gadījumā šādu namsaimnieka piekrišanu var uzskatīt tikai kā pilnvarošanas aktu, bet tādā gadījumā atkrīt jebkāds pamats atlīdzināt iepriekšējam īrniekam izdevumus par izdarīto remontu.

Aiz norādītiem iemesliem izejot no īres likuma un viņa ratio, kā likuma, kuram arī publiski tiesisks raksturs, jāšaubas par senāta sprieduma pareizību, pat neatkarīgi no tā, ka sakarā ar šo principielo tulkojumu nākotnē ir iespējamās ļaunprātības.

* * *

Senāta administratīvā departamenta 1927. g.

31. maija spriedums Nr. 2452 P. Elsiņa lietā.

1. Šai lietā paceļās sekošais jautājums: vai valsts darbiniekam, kurš tiek pārcelts tādā pat amatā jeb citā (augstākā, zemākā jeb tās pašas amatu kategorijas) ir tiesība saņemt „Noteikumu par ceļa izdevumu atlīdzināšanu ieceljamiem, pār-

ceļamiem un atlaižamiem valsts darbiniekiem valsts robežās“ (V. V. 1923. g. 173. n.) 3. pantā paredzēto pabalstu mēneša algas apmērā.

Senāts atbild: aprādītais pabalsts jāizmaksā tikai tādiem darbiniekiem, kuŗi tiek pārcelti tādā pašā amatā, kādu viņi ieņēmuši līdz pārceļšanai. Kas attiecās uz darbiniekiem, kuŗi tiek pārcelti augstākā, zemākā jeb citā tās pašas kategorijas amatā, tad viņi, kā iecelti tiesību uz šo pabalstu nebauda. Šādu savu uzskatu Senāts dibina uz to, ka likums izšķir jēdzienus „pārceļšana“ un „ieceļšana“.

Tiesām, no likuma tulkošanas viedokļa, jēdzienu izšķiršanas kritērijas jāatzīst par pareizu, jo vairāk tāpēc, ka paša likuma virsrakstā tiek atšķirtas trīs darbinieku šķiras: ieceļamie, pārceļamie un atlaižamie. No uzskaitītām šķirām redzams, ka ieceļamie un atlaižamie tiek nostādīti vieni otriem pretīm: pirmie kā dienestā pirmo reiz pieņemtie, bet otrie kā no dienesta atbrīvotie. Starp abām šīm grupām atrodās pārceļamie, t. i. tie, kuŗi tiek pārvietoti no vienas dienesta vietas uz citu dienesta vietu. Tā tad pats jēdziens „pārceļšana“ tiek šķirots no pirmiem diviem jēdzieniem, t. i. no „ieceļšanas“ un „atlaišanas“; un proti — jēdziens „pārceļšana“ aptver katru valsts dienestā sastāvoša darbinieka pārvietošanu, neatkarīgi no tā, vai viņš tiek pārvietots augstākā, zemākā jeb citā tās pašas amatu kategorijas amatā.

Cik tāļu kāds likums aprobežo viena vai otra jēdziena piemērošanu, par tik viņš pats norāda uz tādiem aprobežojumiem un visam no viņa neaprobežotam jātiek izpildītam. Arī no mums apskatāmā likumā jēdziena „pārceļšana“ piemērošana „pārvietošanas“ nozīmē tiek ierobežota ar piezīmi pie šī likuma 3. punkta, kuŗā tieši norādīts, ka pabalsts mēneša algas apmērā nevar tikt izmaksāts: 1) ja pārceļšana notiek uz pārceļamā lūgumu; 2)

kad pārceļšanai par pamatu ir darbinieka sodīšana un 3) amatā pazemināšanas gadījumos. Citus ierobežojumus likums nenoteic. Tā tad pārvietošana augstākā amatā un vispār pārvietošana citā amatā, bet nevis vien pārvietošana tādā pašā amatā, kā to tulko Senāts, ietilpst jēdzienā „pārceļšana“.

Tā tad, ja P. Elziņš ticis pārcelts ne uz viņa paša lūguma pamata un ne sodīšanai un par cik miertiesneša amats nav uzskatāms par zemāku nekā izmeklēšanas tiesneša amats, par tik viņam kā „pārceltam“ (bet nevis pirmo reizi jeb tikko dienestā pieņemtam) bija tiesība saņemt likuma 3. pantā paredzēto pabalstu.

II. Šinī lietā paceļās arī cits jautājums: kāds ir nolūks, pamats (ratio legis) pabalsta izmaksāšanai pārceļamam?

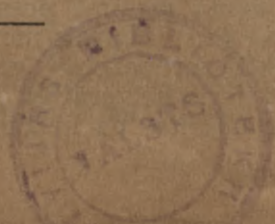
Senāts šādu pamatu redz vienīgi iekš tā, ka pārceļšana notiek dienestā labā. No 3. panta piezīmes tomēr redzams, ka tam par pamatu ir ar valsts varas rīkojumu izsaukta nepieciešamība priekš darbinieka mainīt dienesta vietu (pārvietošana), jo pārceļšana uz paša lūgumu nedod tiesību uz pabalsta. Tā tad no Senāta norādītais pamats — „dienesta labā“ pēc būtības nesaskan ar likuma tiešo nolūku (ratio legis). Lai gan likuma 3. punkts runā par pārceļšanu dienesta labā, tad šim priekš priekšniecības saistošam motīvam, kā subjektīvam un publiskam momentam, nav nozīmes priekš pārceļamā, jo ir saprotams, ka pretējā gadījumā pabalsta saņemšana būtu pilnīgā atkarībā no priekšniecības uzskata. Lai šī atkarība nebūtu, likums 3. panta piezīmē nosaka, ka pārceļšanas motivēšana (subjektīvais moments) spēlē lomu tikai noteikti ierobežotos gadījumos: kad piespriestā bet nevis brīvprātīgā „pārceļšanās“ notiek sodīšanas dēļ, kas pa lielākai daļai izpaužās pazeminā-

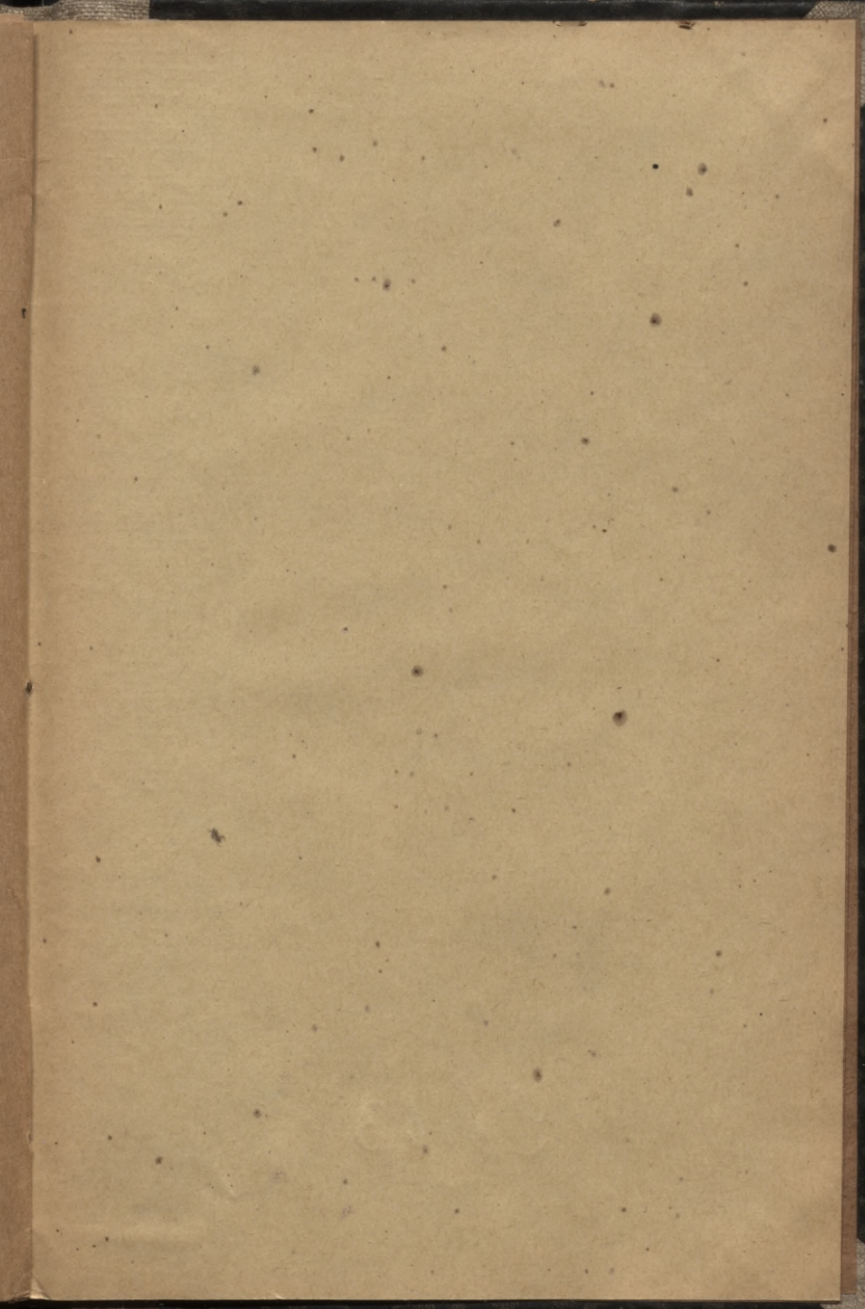
šanā amatā. No tā izriet: 1) ka pat ne katra pazemināšana amatā atņem tiesību saņemt pabalstu, bet ja pazemināšana notiek dienesta labā, arī tad pazeminātais un pārceltais darbinieks nezaudē tiesību uz pabalstu; 2) ka paaugstināšana amatā jeb pārcelšana tādā pašā amatā jeb citā tās pašas kategorijas amatā pašā likumā (objektīvi) tiek uzskatīta kā „pārcelšana dienesta labā“ un 3) pārcelšana uz paša lūgumu, neatkarīgi no tā, vai tas notiek dienesta labā, jeb ne, nedod tiesību saņemt minēto pabalstu, jo šinī pēdējā gadījumā atkrīt likuma nolūks (ratio legis) palīdzēt bez vainas un piespiedu kārtā pārvietotam darbiniekam, izdodot pabalstu.

Kā likuma nolūks (ratio legis) ir tāds, tas pilnīgi skaidri redzams no tā paša likuma 5. panta, kurš skan: „Pārvietošanas izdevumu atlīdzību (1., 3. un 4. p. p.) aprēķina pēc tā amata, kurū pārvietojamā persona ieņem jaunā dienesta vietā“. Tā tad „pārvietojamā persona“, kurai jāmaina sava dienesta vieta bez vainas, saņem pabalstu lielākā apmērā gadījumos, kad jaunais amatspietder pie augstākās kategorijas. No tā paša likuma 5. p., kurš norāda arī uz 3. p., skaidri redzams, ka termiņš „pārcelšana“ tiek saprasts kā „pārvietošana“ pretēji „iecelšanai“ un „atlaišanai“.

Izteiktais neļauj piekrist Senāta „Noteikumu par ceļa izdevumu atlīdzināšanu ieceļamiem, pārceljamiem un atlaižamiem valsts darbiniekiem valsts robežās“ 3. p. tulkojumam, jo pēdējais nesaskan ne ar paša likuma terminoloģiju (I.), ne ar viņa nolūku (II.).

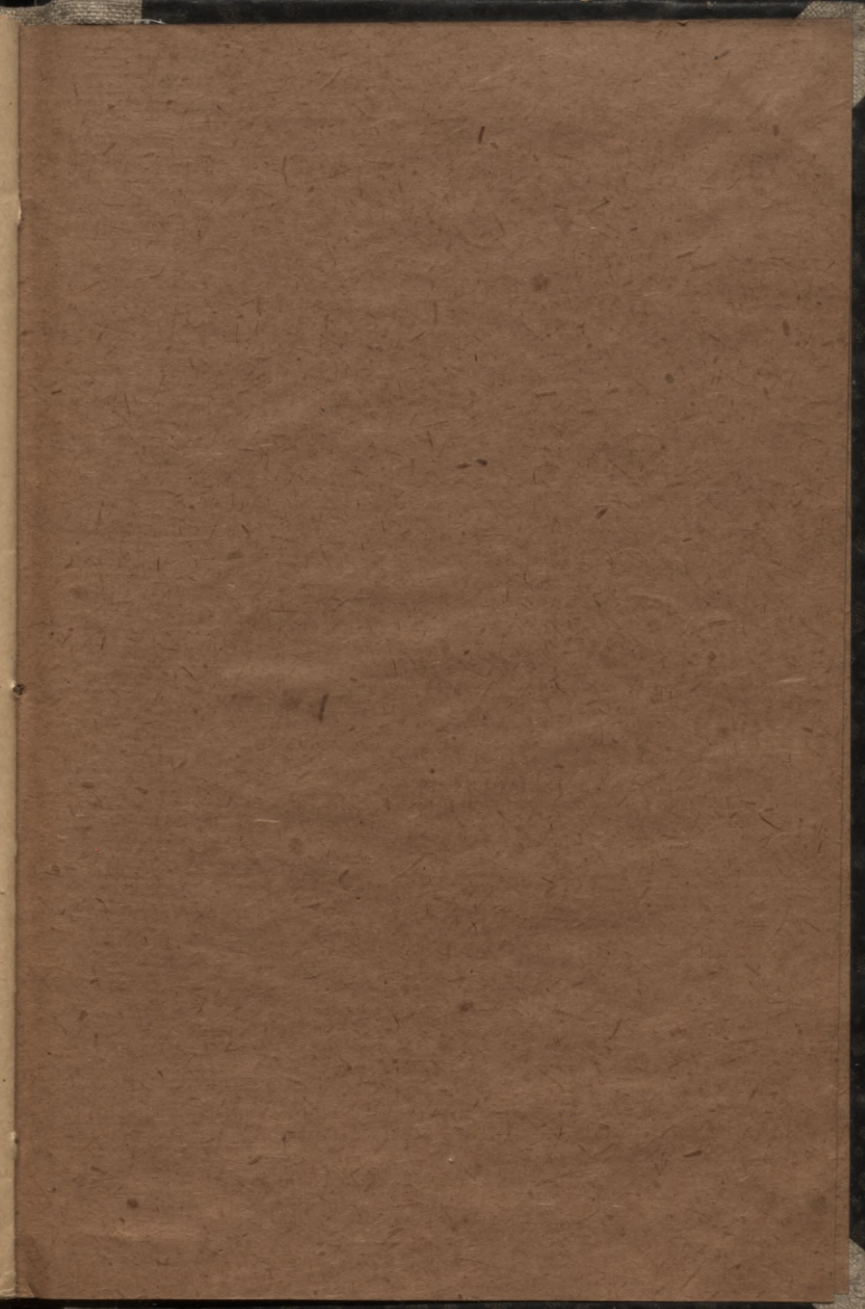
26163

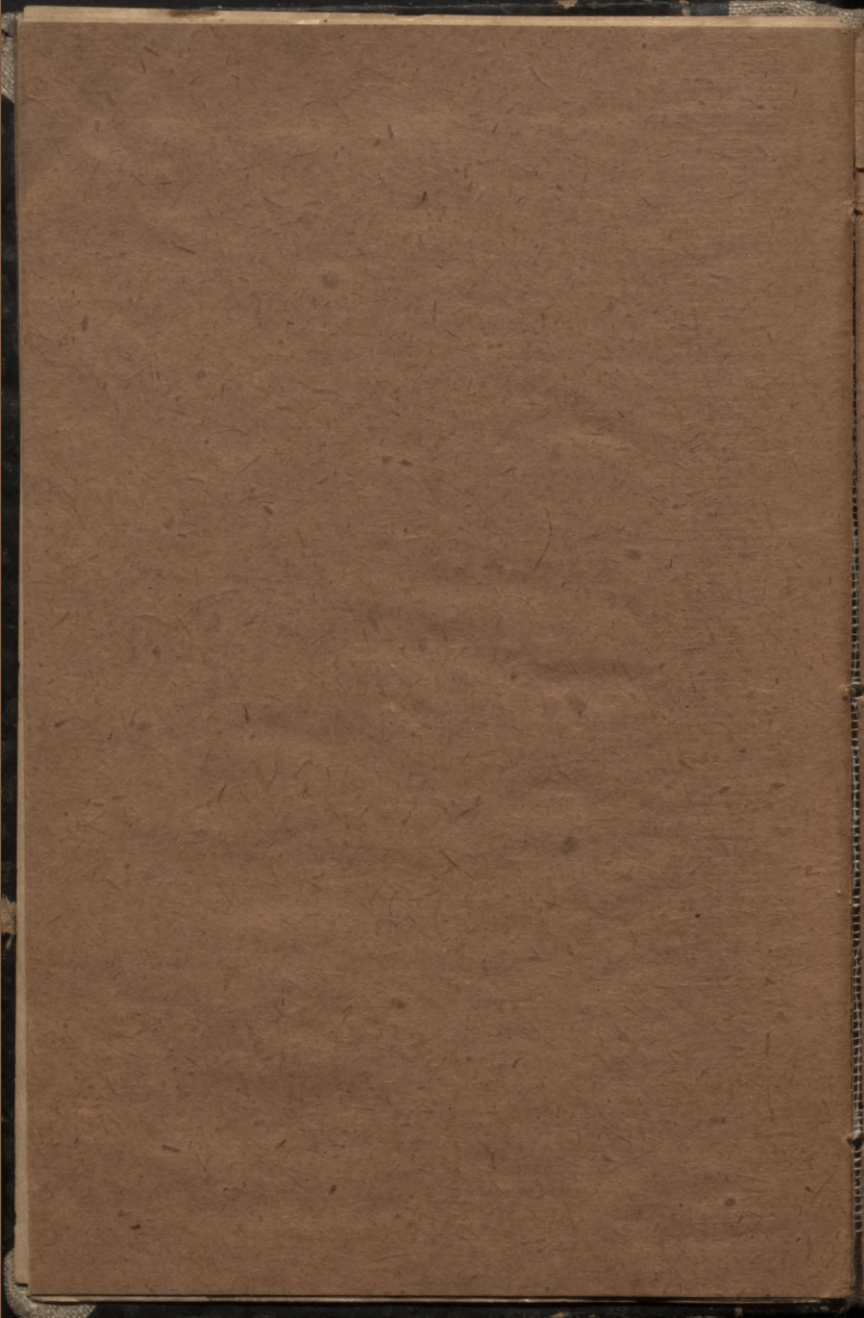

JUN. 1928

L 6163

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309068724